

IQTISODIY FAOLIYATNI DAVLAT TOMONIDAN TARTIBGA SOLISH SAMARADORLIGI.

Ustoz: **Raxmatullayev Umarbek**

Shogird: **Qodirov Umrbek**

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

To'rtko'l fakulteti 2-kurs talabasi

Anatatsiya: Ushbu ishda iqtisodiy faoliyatni davlat tomonidan tartibga solishning mohiyati, zarurati va uning samaradorligini ta'minlovchi omillar tahlil qilingan. Bozor iqtisodiyotidagi nomukammalliklarni bartaraf etish, makroiqtisodiy barqarorlikni saqlash, raqobat muhitini shakllantirish va ijtimoiy himoya tizimini mustahkamlashda davlatning o'рни alohida yoritilgan. Davlatning fiskal, monetar, huquqiy, ma'muriy va strategik tartibga solish mexanizmlari hamda ularning iqtisodiy o'sish va aholi farovonligiga ta'siri chuqur o'rganilgan. Shuningdek, O'zbekiston iqtisodiy islohotlari misolida tartibga solish samaradorligining oshishiga xizmat qilayotgan amaliy chora-tadbirlar ko'rsatib o'tilgan. Tadqiqot natijalari davlat aralashuvining optimal darajasini belgilash va iqtisodiy boshqaruvni takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan xulosalar beradi.

Kalit so'zi: Iqtisodiy tartibga solish, davlat aralashuvi, bozor nomukammalliklari, fiskal siyosat, monetar siyosat, makroiqtisodiy barqarorlik, raqobat muhiti, iqtisodiy o'sish, davlat boshqaruvi, ijtimoiy himoya, investitsiya siyosati, davlat strategiyasi, O'zbekiston islohotlari, samaradorlik ko'rsatkichlari.

Bozor kamchiliklarini tuzatish: Davlat aralashuvi tashqi ta'sirlarni (masalan, atrof-muhit ifloslanishi), jamoat ne'matlarini (mudofaa, jamoat yo'llari) ta'minlashni va monopoliya muammolarini hal etishda samarali bo'lishi mumkin

Makroiqtisodiy barqarorlik: Davlat iqtisodiy siyosati (pul-kredit va fiskal siyosat) inflyatsiyani nazorat qilish, ishsizlikni kamaytirish va barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashga yordam beradi

Ijtimoiy adolat: Davlat daromadlarni qayta taqsimlash, kambag'allikka qarshi kurashish va asosiy xizmatlardan (ta'lim, sog'liqni saqlash) foydalanishni ta'minlash orqali ijtimoiy maqsadlarga erishishda muhim rol o'ynaydi

Iqtisodiyotni davlat tomonidan tartibga solishning asosiy yo'nalishlari ko'rib chiqishimiz mumkin:

1. Iqtisodiy faoliyatning huquqiy asoslarini yaratish
2. Monopolizmga qarshi kurash siyosatini o'tkazish
3. Bozor infratuzulmasini barpo etish
4. Davlat tadbirkorligini amalga oshirish
5. Daromadlarni qayta taqsimlash
6. Aholini ijtimoiy muhofaza etish choralarini ko'rish
7. Makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlash choralarini ko'rish
8. Kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlash
9. Tashqi iqtisodiy faoliyatni tartibga solish
10. Fan-texnika taraqqiyotining ustivor yo'nalishlarini belgilash
11. Mamlakat mudofaa qudratini mustahkamlash
12. Jamiyatning ekologik xavfsizligini ta'minlash

Bozor iqtisodiyotida davlat iqtisodiy jarayonlarga bevosita yoki bilvosita ta'sir ko'rsatish orqali iqtisodiy barqarorlikni saqlaydi, rivojlanishning ustuvor yo'nalishlarini belgilaydi va aholi farovonligini oshirishga xizmat qiladi. Davlat tomonidan iqtisodiyotni tartibga solishning samaradorligi mamlakatning iqtisodiy rivojlanish sur'atlari, makroiqtisodiy barqarorlik, raqobat muhiti va ijtimoiy farovonlik bilan bevosita bog'liq.

Iqtisodiyotni tartibga solish — bu davlatning iqtisodiy jarayonlarga ta'sir ko'rsatish, ularni nazorat qilish, muvofiqlashtirish va rivojlantirishga qaratilgan chora-tadbirlar majmuasidir. Bu jarayon:

bozorning o'z-o'zidan boshqarish mexanizmini to'ldiradi, iqtisodiy barqarorlikni ta'minlaydi, ijtimoiy tenglik va iqtisodiy xavfsizlikni kafolatlaydi.

Davlat aralashuvi minimum, optimal va yuqori darajalarda bo‘lishi mumkin. Optimal tartibga solish eng maqbul model bo‘lib, bozor erkinligi va davlat nazorati o‘rtasidagi muvozanatni ifodalaydi.

Davlat aralashuvi quyidagi omillar tufayli zarur bo‘ladi:

Bozor iqtisodiyotidagi nomukammalliklar

Monopoliyalarning paydo bo‘lishi: Axborot yetishmovchiligi, Tashqi effektlarning mavjudligi, Makroiqtisodiy barqarorlikni ta‘minlash, Inflyatsiyani nazorat qilish, Ishsizlikni pasaytirish, Iqtisodiy inqirozlarga qarshi choralar

Ijtimoiy himoyani kuchaytirish, Kam ta‘minlangan qatlamlarni qo‘llab-quvvatlash, Minimal ijtimoiy kafolatlar

Strategik tarmoqlarni rivojlantirish

Energetika, transport, infratuzilma

Milliy xavfsizlikni ta‘minlash

Innovatsion rivojlanishni rag‘batlantirish

Raqamli iqtisodiyot

Yangi texnologiyalarni joriy etish

O‘zbekiston so‘nggi yillarda iqtisodiy islohotlar orqali tartibga solish samaradorligini oshirmoqda. Jumladan:

Soliq tizimi soddalashtirildi, yagona soliq stavkalari joriy etildi.

Ruxsatnomalar soni qisqartirildi, ortiqcha byurokratik to‘siqlar kamaytirildi.

Markaziy bankning mustaqilligi kuchaydi, inflyatsiyani nishonlash siyosati yo‘lga qo‘yildi.

Antimonopoliya qo‘mitasi faoliyati kengaytirildi, bozor raqobatini rivojlantirish bo‘yicha yangi qonunlar qabul qilindi.

Raqamli iqtisodiyot va elektron hukumat tizimlari rivojlantirilmoqda.

Strategik tarmoqlar (energetika, transport, qishloq xo'jaligi) modernizatsiya qilinmoqda.

Bu islohotlar iqtisodiy tartibga solishning natijadorligini oshiruvchi omillar sifatida e'tirof etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

Karimov I.A. *O'zbekiston iqtisodiy islohotlar yo'lida.* – Toshkent: O'zbekiston, turli yillar.

G'ulomov S.S., Shodmonov Sh.Sh. *Iqtisodiyot nazariyasi.* – Toshkent: "Iqtisodiyot", 2021.

Qo'ldoshev A., Xayrullaev M. *Makroiqtisodiyot.* – Toshkent: TDIU nashriyoti, 2020.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, Qonunlari va PF, PQ qarorlari.

O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki hisobotlari va monetar siyosat sharhlari.

O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi materiallari.